

Vaatenurki sugulaskeeltele ja sugulaskeelte õppimisele

Ajakiri “Lähivõrdlusi. Lähivertailuja” ilmub juba kolmandat korda Eesti Rakenduslingvistika Ühingu väljaandena. 21. number sisaldab 11 artiklit. Suur osa nendest põhineb 9.–14.8.2010 Ungaris Piliscsaba ülikoolis toimunud XI rahvusvahelise fennougristikakongressi (*Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum*) raames korraldatud VIRSU-sümposiumi ettekannetel. Seega laienes VIRSU-sümposium esimest korda välja poole Eestit ja Soomet. Eesmärgiks oligi tugevdada ja arendada koostööd senisest laiapõhjalisemalt: kui algselt oli VIRSU-projekt keskendunud vaid eesti ja soome keele omandamisele sihtkeeltena, siis 2007. aastast alates on püütud kaasata ka teisi, eriti n-ö väikeseid soome-ugri keeli käsitlevaid uurijaid.

VIRSU-sümposiumi peateemad olid järgmised:

- Milliseid väljakutseid esitab soome-ugri keelte uurimine rahvusvahelisele teise keele omandamise uurimisele?
- Mida tähendab kakskeelsus soome-ugri kontekstis?
- Milline on lähtekeele mõju soome-ugri keelte õppimisele?
- Kuidas võiks lähte- ja sihtkeele sugulust ja võimalikku sarnasust arvestada soome-ugri keelte õpetamisel?

Käesoleva väljaande artiklid ei vasta mõistagi kõigile neile küsimustele, kuid pakuvad siiski huvitavaid lähenemisi sugulaskeeltele ja nende õppimisele. Ühe uue vaatenurgana on ulatuslikult esindatud korpustel põhinevad uurimused. Jarmo Jantunen iseloomustab ülevaates “Kansainvälinen oppijansuomen korpus (ICLFI): typologia, taustamuuttujat ja annotointi” (“Rahvusvaheline soome õppijakeele korpus (ICLFI): tüpologia, taustategurid ja märgendamine”) korpustüpoloogiat ning tutvustab soome õppijakeele korpust. Autor kirjeldab, kuidas materjal

on kogutud, milline on korpuse struktuur, millist metainfot materjali ja informantide kohta esitatakse. Lisaks tutvustab ülevaade lugejale ka korpuse märgendamist ja keeleoskustasemetega jaotuse põhimõtteid.

Korpuspõhist uurimust esindab ka Kirsti Siitose ja Jenny Niemelä soome keele õppijate keeleoskust käsitlev artikkel “Mitä pitkittäistutkimus paljastaa edistyneiden suomenoppijoiden kielitaidosta?” (“Mida räägib pikiuurimus edasijõudnud õppijate soome keele oskusest?”). Autorite eesmärgiks on selgitada, kuidas õppijate sihtkeel areneb seitsme kuu jooksul ja kas muutustes ilmneb vaatamata õppijate erinevale lähtetaustale ühiseid tendentse. Analüüsi objektiks on muu hulgas verbikasutus ja lauseehitus.

Annekatriin Kaivapalu ja Pille Eslon analüüsivad omakorda artiklis “Onko lähisugulaskielen vaikutus suomen ja viron omaksumiseen symmetristä?” (“Kas lähisugulaskeele mõju soome ja eesti keele omandamisele on sümmeetriline?”) õppijakeele korpuste põhjal, kuidas eesti ja soome keel mõjutavad vastastikku teineteise omandamist. Eesmärgiks on muu hulgas näidata, et kui lähte- ja sihtkeele süsteemide vahel eksisteerib sümmeetriasuhe, toimib ka lähtekeele mõju sümmeetriliselt mõlemas suunas. Elatiivivorme käsitleva uurimuse põhjal võib õppijate valiku keskendumine lähte- ja sihtkeeles sarnastele käändevormidele olla tunnistus sellest, et nende vormide produtseerimise suhteline lihtsus säästab töömälu mahtu muuks produtseerimistegevuseks.

Soome ja eesti keele lähisuguluse mõju keele õppimisele uurib korpuspõhiselt ka Marianne Spoelman oma artiklis “The use of partitive predicatives by Estonian learners of Finnish at different levels of L2 proficiency” (“Erineva sihtkeeleoskuse tasemega eestikeelsete soome keele õppijate partitiivpredikatiivi kasutus”). Kuigi eesti ja soome partitiivikasutuses on palju sarnasusi, on partitiiv predikatiivi käändena eesti keeles palju haruldasem kui soome keeles, ning keelesugulus võib seetõttu nii toetada kui takistada keeleõppijat. Uurimistulemused viitavad sellele, et negatiivne lähtekeele mõju nõrgeneb keeleoskuse arenedes. Siiski on nähtus keeruline ja mitmetahuline, kuna lähtekeele mõju põimub mitmete teiste teguritega.

Ilmari Ivaska artikkel “Lausetyypien sekoittuminen edistyneessä oppijansuomessa – näkökulmana eksistentiaalilause” (“Lausetüüptide segunemine edasijõudnud õppijate soome keeles – vaatenurgana eskis-tentsiaallause”) põhineb märgendatud korpusel. Segunemisel on tähel-datavad kolm alaliiki: mingi lauseliige on kontekstis ebaidiomaatiline, lauseliikmete järjestus on ebaidiomaatiline või puudub mõni kontekstis vältimatu lauseliige. Õppijakeeles võib samaaegselt esineda mitmeid ala-liike. Uurimustulemuste põhjal tuleks nähtuse käsitlemisel lähtuda mitte üksikust vormist, vaid pigem konstruktsioonist.

Tuija Määttä artikkel “Ruotsinkielisten alkeistason suomenoppijoi-den paikallissijojen käytöstä” (“Rootsikeelsete algtasemel soome keele õppijate kohakäänete kasutusest”) tutvustab soome õppijakeele korpuse põhjal tehtud veaanalüüsi. Uurimuses selgitatakse, kuidas kohakäänendeid kasutatakse normivastasel: kuidas kohakäänendeg segunevad omavahel ning kuidas neid kasutatakse teiste käänete asemel. Lähtekeele mõjul valivad õppijad sageli selle kohakäände, mis vastab kõige paremini läh-tekeelse väljendi prepositsioonile. Rootsikeelsetele õppijatele põhjusta-avad kohakäänete valikul probleeme olemasolevad arusaamad tegevuse suunast ja kohast.

Eesti õppijakeele uurimust esindab Pille Esloni artikkel “Millest räägivad eesti õppijakeele käändeasendused?”. Artiklis võrreldakse eesti õppijakeele ning kirjakeele objektikäänete kasutust nii korpuspõhise kui korpusest tuleneva meetodi abil. Analüüsi lähtekohaks on arusaam, et õppijakeeles peegelduvad üldkeele arengusuundumused, seal hulgas objektikäänete varieerumine. Korpusanalüüsi tulemusena ilmnevad ühelt poolt keeleülekandest, teisalt eesti keele olemusest ja arengust tingitud nähtused, mida keelnähtuse või -kategooria tasandilt lähtuv vea- ja kontrastiivanalüüs esile ei too.

Raili Pool, Andriela Rääbis ja Lea Jürgenstein on uurinud Tartu Üli-kooli eesti suulise keele korpuse telefonivestlusi. Autorid võrdlevad neid eesti keele kui võõrkeele õppevara telefonivestlustega artiklis “Eesti suu-lise keele korpus keeleõppedialoogide lähtematerjalina: telefonivestluse koostamine”. Artiklis tutvustatakse korpuse baasil loodud argivestluste

ja institutsionaalsete dialoogide näiteid ja nende juurde koostatud keeleülesandeid ning arutletakse korpustel põhineva õppematerjali võimaluste üle.

Olga Pastuhhova käsitleb artiklis “Kirjaliku produtseerimisprotsessi uurimise võimalused programmi *ScriptLog* abil: juhtumiuuring” venekeelsete eesti keele õppijate kirjutamisprotsessi. Artiklis tutvustatakse arvutiprogrammi *ScriptLog* ja klaviatuuri klahvivajutuste salvestuse meetodi võimalusi teiste kirjutamisprotsessi uurimise meetodite taustal ning analüüsitakse venekeelse C1-tasemel eesti keele õppija pause ja parandusi eestikeelse essee kirjutamisel. Juhtumiuuringu tulemused näitavad, et sihtkeele struktuur ei põhjusta C1-tasemel enam probleeme, vaid õppija kognitiivsed raskused on seotud sõnavara ja tekstiloomega.

Erinevat uurimisvaldkonda, kuid samuti kontrastiivset lähenemiseviisi esindab Marjatta Jomppase artikkel “Pohjoissaamen ja suomen kielen koloratiivikonstruktio vertailussa” (“Põhjasaami ja soome keele koloratiivkonstruktsioon võrdluses”). Põhjasaami ja soome keele koloratiivkonstruktsioonid erinevad teineteisest struktuuri poolest: soome koloratiivkonstruktsioon, milles neutraalse põhivormi infinitiiviga liidetakse finitne ekspressiivverb (*mennä kipitti*), puudub põhjasaami keelest, kus tuntakse ainult kahest finitverbist moodustatud konstruktsiooni (*bijadii njaccuhii* ‘meni kipitti’). Ilukirjandusest kogutud materjal näitab, et ekspressiivverbi ülesandeks koloratiivkonstruktsioonis on lisada mingi varjund peaverbi tähendusele: see täpsustab tegemise või olemise viisi, kiirust või aspekti.

Soome, eesti ja saami keeles tundmatu, kuid ungari ja mitmete teistegi soome-ugri keelte süsteemis on olulisel kohal subjekti- ja objekti-konjugatsiooni variatsioon: pööramisel markeeritakse lisaks verbi subjektile ka verbi objekt. Péter Durst ja Boglárka Janurik uurivad artiklis “The acquisition of the Hungarian definite conjugation by learners of different L1s” (“Erinevate emakeeltega õppijate ungari keele määratud konjugatsiooni omandamine”), kuidas ungari keelt võõrkeelena õppivad erinevaid lähtekeeli kõnelevad õppijad seda kategooriat omandavad. Tähelepanu keskmes on ersamordvalased, kelle emakeeles esineb samuti

objektikonjugatsioon. Tulemused, mida valimi väiksuse tõttu tuleb pidada esialgseteks, viitavad sellele, et lähtekeele tüpoloogiline sarnasus ei ole piisav toetamaks ersamordvalasi ungari keele objektikonjugatsioonini omandamisel, vaid olulisem on keelekeskkonnas veedetud aeg.

Täname kõiki autoreid huvitavate artiklite eest. Südamlik tänu kuulub kõikidele retsensentidele, kes on andnud olulise panuse käsikirjade viimistlemisse. Täname Eesti Rakenduslingvistika Ühingu, kelle ajakirjana “Lähivõrdlusi. Lähivertailuja” 21. number ilmub, ning Alfred Kordelini fondi, kelle rahaline tugi on võimaldanud ajakirja ilmumise.

Joensuu, Tallinnas ja Viinis

*Pirkko Muikku-Werner,
Annekatriin Kaivapalu ja Johanna Laakso*